

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію
Пастушини Василя Миколайовича
«Ідея державності України в журналах «Сурма» та «Розбудова
Нації» (Міжнародний контекст)»,
подану на здобуття наукового ступеня
кандидата наук із соціальних комунікацій
за спеціальністю 27.00.04 – «Теорія та історія журналістики»
(Львів, 2019)

У складних суспільно-політичних умовах, коли наша країна збройно відстоює свою державність, протистоячи агресії та гібридній війні, яку Російська Федерація веде проти України, нові виклики постають і перед українською журналістикою та журналістикознавчою наукою. Тому важливою є порушена в рецензованій праці проблема ідеї державності на сторінках журналів «Сурма» та «Розбудова Нації» у міжнародному контексті. Це дозволяє повніше залучити досвід національної преси 20—30-х рр. ХХ ст. для згуртування української нації у боротьбі за соборність.

Насамперед відзначимо чітку структуру дисертації. У вступі обґрунтовано тему дослідження та окреслено новизну, мету і завдання, а в чотирьох розділах детально їх розкрито.

У першому розділі «Методологічні та історіографічні проблеми дослідження преси міжвоєнного періоду», окрім узагальнення історіографії досліджень журналів «Сурма» (1927—1934) та «Розбудова Нації» (1928—1934), важливим є визначення міжнародного чинника як головного аспекту дослідження.

У другому розділі «“Сурма” і “Розбудова Нації” як тип націоналістичних видань: порівняльний аспект» здійснено компаративний аналіз зазначених журналів, окреслено проблемно-тематичні особливості, жанрову й стилістичну специфіку. Розділ засвідчує глибоке знання дослідником історії заснування та функціонування часописів, їхніх редакційних колегій та широкого кола авторів, у т. ч. і тих, які виступали під псевдонімами, та іноземних дописувачів. Позитивним у роботі є й те, що дослідник подає власну умовну періодизацію видань за підперіодом

пов'язуючи їх насамперед з утворенням у січні 1929 р. Організації Українських Націоналістів та злиттям УВО з ОУН і новими завданнями збройної боротьби за незалежність. Зокрема дослідник аргументовано виокремлює другий період часопису «Сурма», коли той набув фактичних ознак військового видання, активно пропагуючи військову тактику, зокрема, друкуючи статті про вуличні бої, партизанку, картознавство тощо.

У другому розділі дисертант детально проаналізував ідеологічне спрямування, тематичні особливості й дискусії журналу «Сурма» і «Розбудова Нації». Компаративний аналіз часописів дозволив дослідникові прийти до висновків, що «Сурма» як підпільний орган УВО і «Розбудова Нації» як програмний офіційний орган ОУН, хоча й видавалися в один період і були сформовані одним революційним ідеологічним колом — різні за функціональним спрямуванням, але, водночас, тематично і структурно доповнюють один одного. Вони мали значний вплив на українську громадськість, і сьогодні важко переоцінити ту роль, яку вони зіграли в українському політичному і культурному поступі.

Важливим є третій розділ «Ідея державності як найвищий ідеал на сторінках часописів». У ньому розглянуто міжнародний суспільно-політичний контекст, у якому функціонували журнали, охарактеризовано їх ідейно-концептуальні засади, ставлення до пропаганди як дієвого засобу ідеологічної боротьби за самостійну Україну, узагальнено завдання зовнішньої і внутрішньої пропаганди та детально окреслено образ ворога на сторінках «Сурми» та «Розбудови Нації». На нашу думку, і сьогодні актуальними є окреслені на сторінках зазначених видань зовнішні та внутрішні вороги української соборної держави.

Осмилюючи проблемно-тематичні аспекти журналів «Сурма» та «Розбудова Нації», зокрема складні з моральної й етичної точки зору елементи національної боротьби за незалежність України, — застосування терору та провокації, дослідник детально відобразив теоретичне переосмислення терору в національно-визвольній боротьбі та ставлення до нього авторів часописів. Дисертант аргументовано висвітлює це питання у

підрозділі «Терор як засіб політичної боротьби. Ставлення часописів «Сурма» та «Розбудова Нації» до терору» третього розділу. Однак, на нашу думку, оскільки проблема тероризму надзвичайно складна й неоднозначна за суттю, і, на жаль, актуальна для сьогодення, дослідження було б глибшим та ґрунтовнішим, якби В. Пастушина детальніше проаналізував моральні та етичні аспекти терористичних актів та ставлення до них іншої національних сил та Української Греко-Католицької Церкви, зокрема її глави — митрополита Андрея Шептицького. Так, митрополит Андрей Шептицький гостро засудив вбивство у 1934 р. націоналістами директора української академічної гімназії у Львові, в минулому – старшину УГА Івана Бабія, за заборону залучати учнів до ОУН. Митрополит Андрей опублікував з цього приводу послання «Святій справі не можна служити закрівавленими руками», в якому наголосив, що християнин може належати до будь-якої партії й бути монархістом, консерватором чи демократом, навіть в особливих випадках екстремістом, але лише тоді, коли програма партії не суперечить християнській вірі та етиці (Мета. 1934. Ч. 31). Звичайно, подібна проблематика може бути предметом і подальших досліджень В. Пастушини.

Особливо відзначимо четвертий розділ «Міжнародна складова журналів “Сурма” та “Розбудова Нації” в умовах боротьби за державність України», який найповніше відображає тему дисертації і в якому проаналізовано уроки визвольних рухів, зокрема ірландського, фінського та інших, досвід яких був цінним для українців у їхній боротьбі за державність. Зокрема, вони вчилися у фінів героїзувати борців, які свідомо віддавали життя за свою країну, в ірланців — не падати духом, а після поразки негайно готуватися до нової хвилі боротьби. Саме після глибокої аналітичної публікації про визвольний рух в Ірландії було запозичено й реалізовано концепцію негайного створення власної армії. Іншими словами, редакції аналізованих часописів активно пропагували досвід

національно-визвольної боротьби інших народів, який був корисним українським борцям за соборну Україну.

Висновки, які завершують дисертаційну роботу, ґрунтовні й загалом відповідають змістові та характерові проведеного дослідження. Все це дає підстави говорити про цілісність теоретико-практичного осмислення проблеми дослідником, а отже й про об'єктивність її результатів.

Відзначаючи позитивні моменти дослідження, вважаємо все ж за доцільне висловити окремі зауваження і побажання.

Насамперед у дисертації варто б простежити медійне осмислення інтерпретацій ідеї державності, а не саму ідею державності, бо це поле для студій з історії та політології.

На нашу думку, автор недостатньо аргументував, чому обрав для дослідження саме ці два журнали — Української військової організації «Сурма» (1927—1934) та Проводу Українських Націоналістів «Розбудова Нації» (1928—1934). Хоча в історіографії та характеристиці джерельної бази дисертант зазначає, що в діяльності УВО особливе місце посідали також часописи «Наш Шлях», «Національна Думка» та ін., які виходили в зазначений період і пропагували ідеї організації. Додамо, що в анотації дослідник зазначає тільки дві країни, в яких видавали журнали, — Німеччину та Литву, а вже в об'єкті дослідження та самій дисертації вказує й Чехословаччину.

Якщо об'єктом дослідження є пресові видання, то в історіографії та характеристиці джерельної бази, а особливо в третьому розділі, не зовсім доречними видаються оцінки дисертанта щодо праць про саму Українську військову організацію, що не є предметом дослідження. Також він зазначає, що більшість робіт про УВО мають поверховий або мемуарний характер (праці В. Мартинця, З. Книша, П. Мірчука), але водночас стверджує, що найґрунтовніше вивчення історії УВО-ОУН репрезентують представники обидвох течій націоналістів: П. Мірчук (бандерівської течії) та З. Книш (мельниківської), що засвідчує суперечливість його висновків.

Щодо загальних висновків, то в них, на жаль, не повністю відображено проміжні висновки розділів, зокрема, особливостей пропаганди, втрачено міжнародний аспект, не зазначено специфіки впливу яскравих авторів на змістовне наповнення журналів тощо. Також у змісті не вказано одного з підрозділів про фінський визвольний рух на сторінках «Сурми».

Загалом для дисертації характерний науковий стиль викладу, однак у вступі наявні ознаки й публіцистичності. Робота не позбавлена також окремих орфографічних та стилістичних огріхів.

Вважаємо, що дисертаційна робота на тему «Ідея державності України в журналах «Сурма» та «Розбудова Нації» (Міжнародний контекст)», представлена на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій, відповідає вимогам пунктів п. 9, 11, 12 та 13 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), відповідає спеціальності та профілю Спеціалізованої вченої ради К 35.051.24 Львівського національного університету імені Івана Франка, а її автор – Василь Миколайович Пастушина – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.04 – теорія та історія журналістики.

Автореферат, а також праці, опубліковані за темою дисертації, адекватно відбивають основні положення дослідження.

Кандидат філологічних наук,
старший науковий співробітник
відділу наукових досліджень української періодики
«Науково-дослідного інституту пресознавства»
Львівської національної наукової бібліотеки України
ім. В. Стефаніка НАН

В. В. Габор

